

Rapport 6383

HOGEWEG 227 & 227A AMERSFOORT

M. Bakker & M. Hanemaaijer

Hogeweg 227 & 227A te Amersfoort, gemeente Amersfoort

Een bureauonderzoek

M. Bakker & M. Hanemaaijer

Colofon

ADC Rapport 6383

Hogeweg 227 & 227A te Amersfoort, gemeente Amersfoort
Een bureauonderzoek

Auteurs: M. Bakker & M. Hanemaaijer
In opdracht van: Aalberts Ontwikkeling bvAalberts Ontwikkeling bv

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 16 april 2024
Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Status rapportage:
versie 1.0

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.
ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
M. Hanemaaijer

ISSN 1875-1067

ADC ArcheoProjecten
Nijverheidsweg-Noord 114
3812 PN Amersfoort
Tel. 033-299 81 81
E-mail info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding en administratieve gegevens	7
2 Bureauonderzoek	10
2.1 Doelstelling en vraagstelling	10
2.2 Methode	10
2.3 Resultaten	10
2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie	25
3 Aanbeveling	26
Literatuur	27
Geraadpleegde websites	28
Lijst van afbeeldingen en tabellen	29

Samenvatting

In opdracht van Aalberts Ontwikkeling heeft ADC ArcheoProjecten in maart en april 2024 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Hogeweg 227 & 227A te Amersfoort. Hiervoor is een omgevingsvergunning nodig.

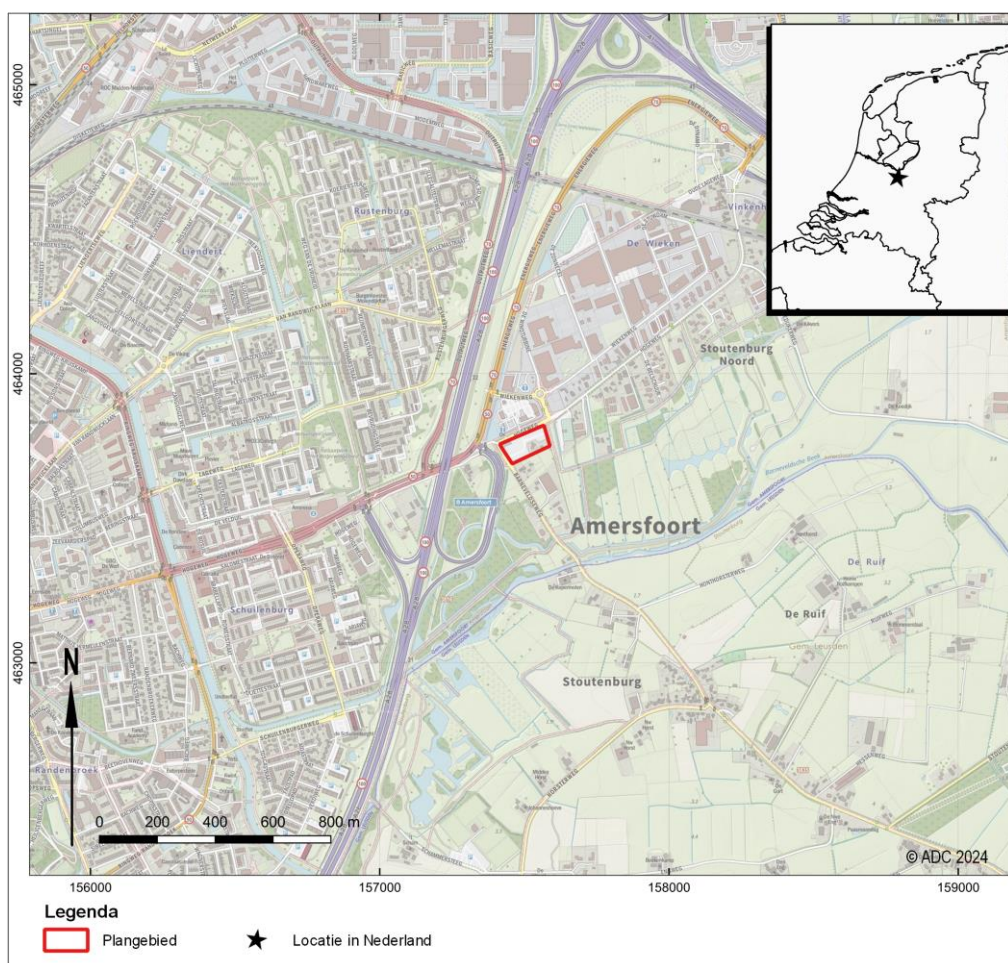
Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde verwachting opgesteld. Het plangebied ligt op de flank van een dekzandrug. Ten zuiden van het plangebied ligt een dalvormige laagte. Dekzandruggen zijn gebieden die hoger liggen in het landschap en de voornaamste reden waarom dekzandruggen aantrekkelijk waren voor bewoning was de lagere grondwaterstand (geen veenvorming), en de betere geschiktheid voor landbouw. Op grond van eerder onderzoek blijkt dat in de omgeving van het plangebied verschillende archeologische resten zijn aangetroffen die dateren vanaf het Laat-Paleolithicum tot de IJzertijd, met uitzondering van de Bronstijd. Direct ten westen van het plangebied, in de oksel van de oprit A28, zijn mogelijke graven aangetroffen. Waardoor er rekening moet worden gehouden met een mogelijke grafveld in het plangebied.

Eventuele resten uit het Laat Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen zullen bestaan uit (tijdelijke) bewoningresten, graven, vuursteen artefacten, waterputten, greppels en spit- of haksporen. Organische artefacten zoals hout, leer, textiel en organische resten zoals bot, botanische resten zal waarschijnlijk door chemische processen slecht geconserveerd zijn. In tegenstelling tot anorganische artefacten, waaronder aardewerk, glas, metaal en steen, die redelijk tot goed bewaard kunnen zijn gebleven.

Op basis van beschikbare kaartmateriaal blijkt dat het plangebied gedurende de Nieuwe tijd als bouwgrond en woning met tabaksschuur heeft gediend. Op grond van eerder onderzoek blijkt dat er verschillende erven met esdekken zijn aangetroffen rondom het plangebied die dateren uit de Middeleeuwen en erven met tabaksschuren die dateren vanaf de 17^e tot de 20^e eeuw. Daarom worden in het plangebied resten van de op de kadastrale minuut afgebeelde tabaksschuur met een waarschijnlijke oorsprong in de 17^e eeuw, alsmede resten van landbewerking, verwacht. De aanwezigheid van oudere resten (huisplaatsen uit de Late Middeleeuwen), kan niet worden uitgesloten. In het plangebied dient wel rekening te worden gehouden met verstoring door de inrichting van het plangebied. De omvang hiervan is niet bekend.

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek. Het doel van dit onderzoek is de bodemopbouw en de aard, omvang en diepte van eventuele verstoringen in kaart te brengen. Aan de hand van de gegevens van het veldonderzoek kan de gespecificeerde verwachting worden aangevuld. De werkzaamheden dienen voorafgaand aan het veldwerk te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

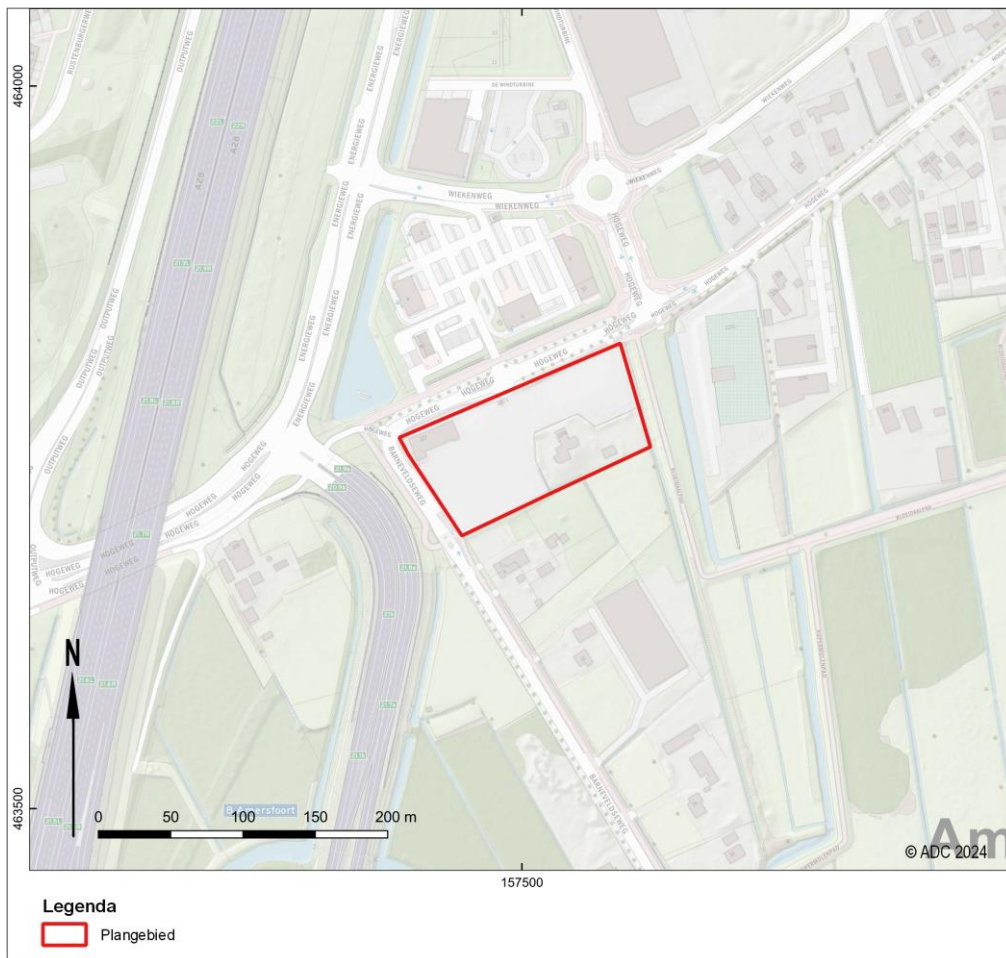

Afb. 1. Locatie van het plangebied

1 Inleiding en administratieve gegevens

In opdracht van Aalberts Ontwikkeling heeft ADC ArcheoProjecten in maart en april 2024 een bureauonderzoek uitgevoerd naar de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden op de locatie Hogeweg 227 & 227A te Amersfoort (afb. 1 en 2). De aanleiding voor het onderzoek is de sloop en verwijdering van de bestaande opstallen en asfaltlaag om daarna een productielocatie (houtzagerij) te realiseren. Hiervoor is een omgevingsvergunning nodig.

Afb. 2. Detailkaart van het plangebied

Sinds 1 januari 2024 is de Omgevingswet van kracht. De Omgevingswet brengt regelgeving over ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water samen in één wettelijk stelsel. De wet vormt daarmee de basis voor een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving. In deze wet zijn de bestemmingsplannen vervangen door een enkel omgevingsplan voor de hele gemeente en is ook de beheersverordening uit de Wet Ruimtelijke Ordening opgenomen.

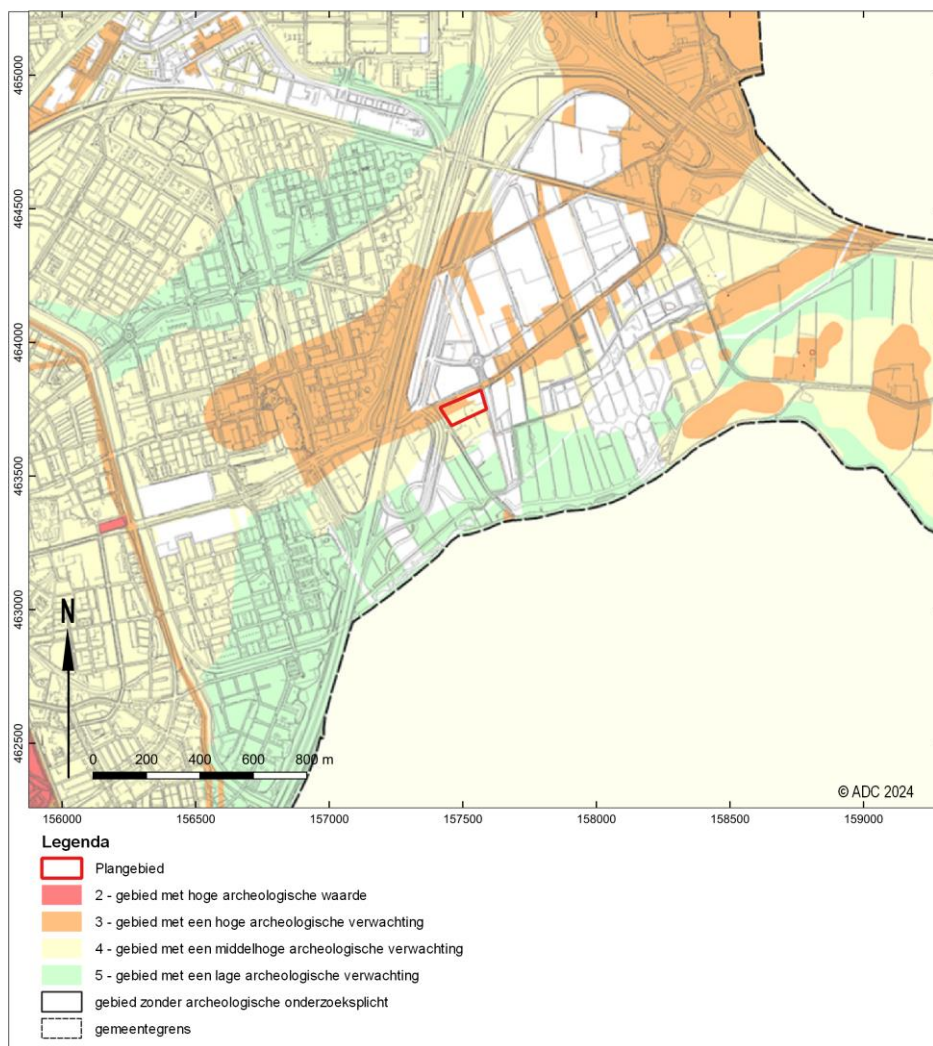
Het plangebied ligt in een gebied waar een gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld (afb. 3). Op grond van het archeologisch beleidskaart valt het noordelijke deel van het plangebied in een zone die is aangemerkt als een gebied met een hoge archeologische verwachting (waarde 3). Hier is archeologisch onderzoek verplicht verstoringen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm -mv. Het zuidelijke deel van het plangebied valt in gebied met een middelhoge archeologische verwachting (waarde 4). Hier is archeologisch onderzoek verplicht verstoringen die groter dan 500 m² en dieper dan 30 cm-mv. Het noordwestelijke deel van het plangebied valt in een gebied met zonder archeologische verwachting.¹

¹ Hollosy 2019.

Omdat de voorgenomen plannen deze vrijstellingsgrenzen overschrijden, dient de initiatiefnemer een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1). Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Amersfoort heeft voor zover bekend geen aanvullende uitvoeringskaders vastgesteld voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek binnen het plangebied, noch zijn deze voor dit project afzonderlijk opgesteld. Voor dit onderzoek zijn daarom enkel de protocollen van de vigerende KNA gevolgd.

Afb. 3. Plangebied op een uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Amersfoort (naar Hollosy 2019)

De volgende administratieve gegevens zijn van toepassing:

opdrachtgever:	Aalberts Ontwikkeling bv Dhr. H.A. Pleizier Postbus 18 1230 AA Nieuw Loosdrechtsedijk 105 Loosdrecht Tel.: 088 78 88 510 06 51 98 43 84 E-mail: ha.pleizier@aalbertsontwikkeling.nl
Fase(n) AMZ-cyclus:	Een bureauonderzoek
aanleiding:	Omgevingsvergunning voor de sloop en verwijdering van de bestaande opstallen en asfaltlaag en realisatie houtzagerij.
locatie:	Hogeweg 227 & 227A
plaats:	Amersfoort
gemeente:	Amersfoort
provincie:	Utrecht
kadastrale gegevens:	Gemeente Amersfoort, sectie R, nummer 225, 226, 230, 231, 229, 694, 922 en 923.
kaartblad:	32B
oppervlakte plangebied:	Ca.1,2 ha
coördinaten:	157.416 / 463.757 (NW) 157.567 / 463.821 (NO) 157.458 / 463.689 (ZW) 157.588 / 463.750 (ZO)
bevoegde overheid met contactgegevens:	Amersfoort Stadhuisplein 1, 3811 LM Amersfoort 033 469 5111
deskundige namens de bevoegde overheid met contactgegevens:	Centrum voor Archeologie (CAR) S. Beumer Westsingel 46 3811 BB Amersfoort Tel.: 033 4637797 Mob.: 06-5544090 E-mail: s.beumer@amersfoort.nl
goedkeuring rapport door bevoegde overheid:	nog niet bekend
Archis-zaaknummer:	5546932100
ADC-projectcode:	6383
auteur(s):	M. Bakker & M. Hanemaaijer
autorisatie:	M. Hanemaaijer
periode van uitvoering:	maart en april 2024
beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort

2 Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en vraagstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van bureauonderzoek is het aan de hand van bestaande bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

2.2 Methode

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Tijdens het bureauonderzoek worden diverse bronnen geraadpleegd, wat leidt tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als de conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt aangegeven of archeologische waarden in het plangebied worden verwacht. Als dit het geval is, zal zo mogelijk de aard, de omvang, de diepteligging en de datering van deze waarden worden beschreven. Indien relevant zal de omvang worden weergegeven op een kaart.

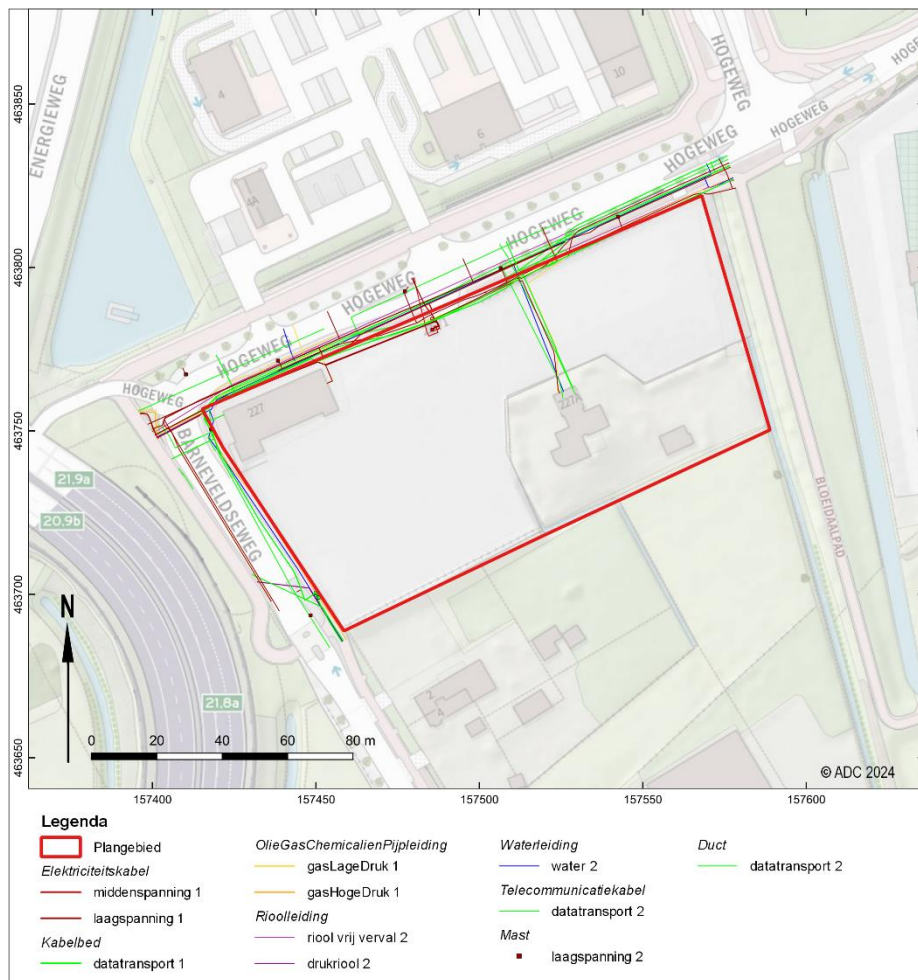
2.3 Resultaten

2.3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied, beschrijving huidig gebruik en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied is gelegen ten oosten van de bebouwde kom van Amersfoort. Het wordt begrensd door de Hogeweg in het noorden, de Barneveldseweg en een op- en afrit naar de A28 in het westen, een groenstrook met sloot en bebouwing in het zuiden een groenstrook met sloot langs de Bloedaalpad ten oosten. Binnen het plangebied bevinden zich twee panden (Hogeweg 227 & 227A) het resterend deel is in gebruik als parkeerplaats en tuin (afb. 5). Het pand op nr. 227 is gebouwd in 1926 en in gebruik als restaurant. Het pand op nr. 227A is in gebruik als woning en is gebouwd 1971. De tuin van de woning 227A is afgegrensd met een hekwerk en een groenstrook.²

Gegevens met betrekking tot de milieuhygiënische situatie in het plangebied zijn vooralsnog niet beschikbaar. In het kader van het onderzoek zijn gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIC. Uit de ontvangen gegevens blijkt dat onder het asfalt diverse leiding- en kabelsleuven aanwezig (afb. 4). De leiding- en kabelsleuven zijn bestemd voor de woning 227A.

² bagviewer.kadaster.nl

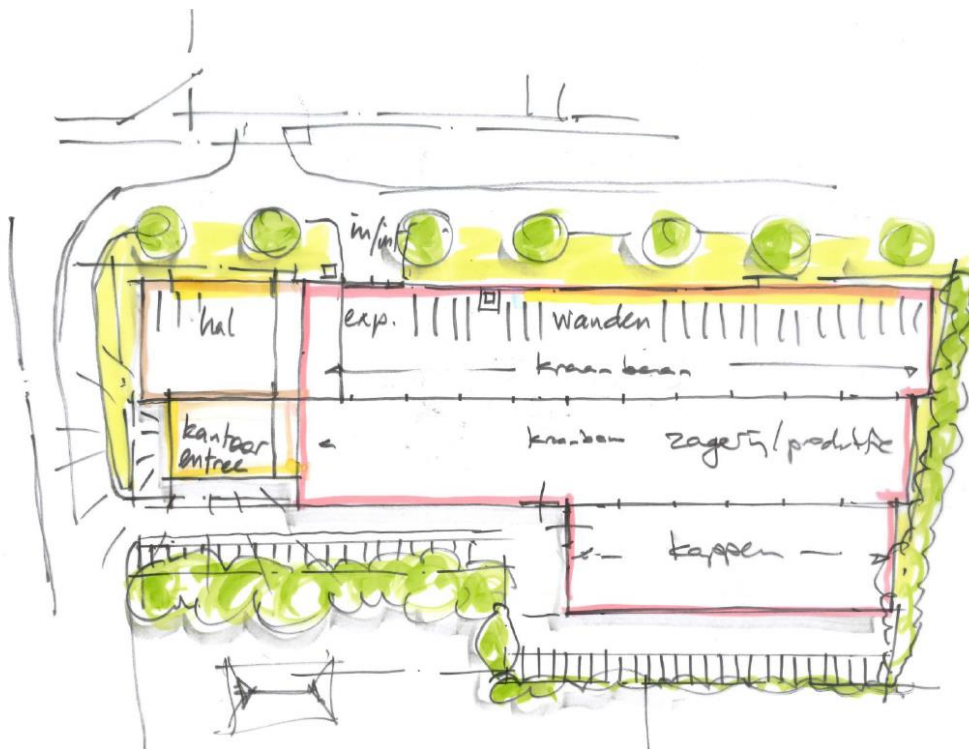

Afb. 4. De KLIC-meldingen op de topografische kaart (kadaster.nl)

Afb. 5. Luchtfoto van het plangebied

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het gebied binnen een straal van circa 300 m rondom het plangebied. De begrenzing van deze zone is gebaseerd op het gegeven dat hierbinnen sprake is van voldoende informatie om een uitspraak te doen over de archeologische verwachting die representatief is voor het plangebied.

Afb. 6. Ontwerptekening

In het plangebied zijn de volgende ingrepen gepland: het verwijderen en slopen van de bestaande opstallen en asfaltlaag om daarna een productielocatie te realiseren. Het plangebied zal in zijn geheel geroerd gaan worden. De exacte ontgravingsdiepte voor de productielocatie is op dit moment nog onbekend. In afb. 6 is een ontwerptekening opgenomen.

De consequentie van de voorgenomen ontwikkeling kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.3.2 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Tabel 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied

Bron	Informatie
Geologische kaart 2021 ³	Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden (ongedifferentieerd)
Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie) ⁴	Dekzandruggen (B53)
Bodemkaart van Nederland 1:50.000 (landsdekkende, digitale versie) ⁵	Niet gekarteerd
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN4) ⁶	2,7 tot 3,5 m + NAP. Behalve bij woning 227A, hier ligt het maaiveld op ca 4,5 m + NAP, de hogere ligging is toe te schrijven aan de aanwezigheid van een ophogingspakket.

Tabel 3. Lithostratigrafische opeenvolging

Lithostratigrafische eenheid	Gemiddelde diepte top niveau 2,98 m t.o.v. NAP ⁷	Omschrijving	Ouderdom / periode
Laagpakket van Wierden	2,98 – 1,18 m	eolisch (dek)zand	Paleo- Nieuwe tijd
Formatie van Boxtel	1,18 – 3,02 m		

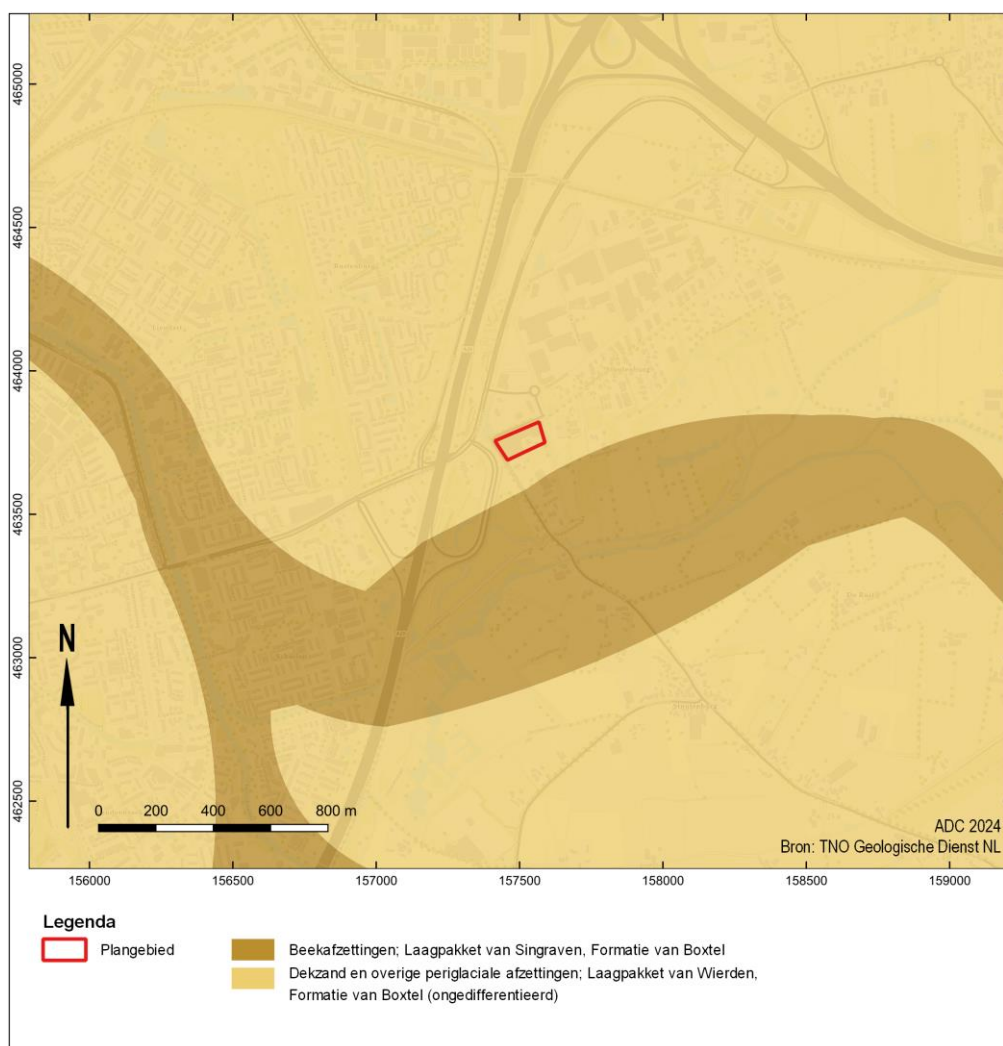
³ DINOloket.nl/ondergrondmodellen.

⁴ Alterra 2008.

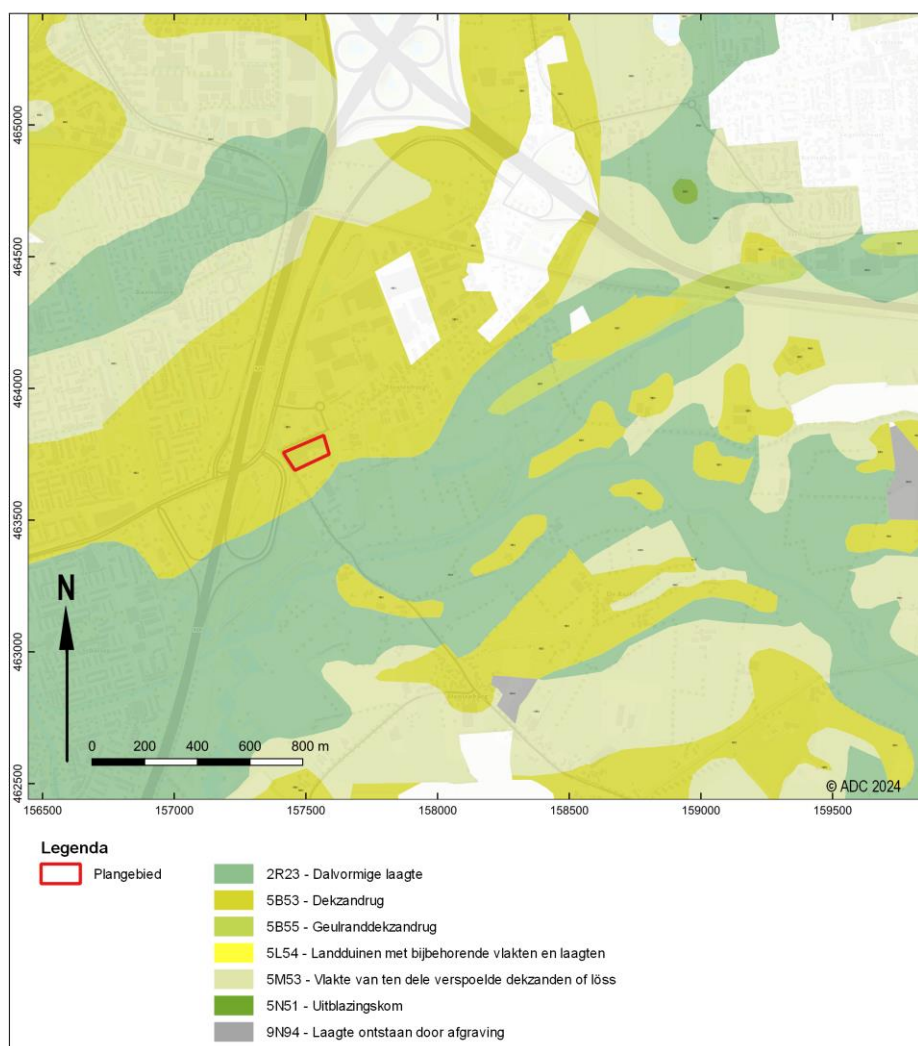
⁵ Alterra 2014.

⁶ ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer.

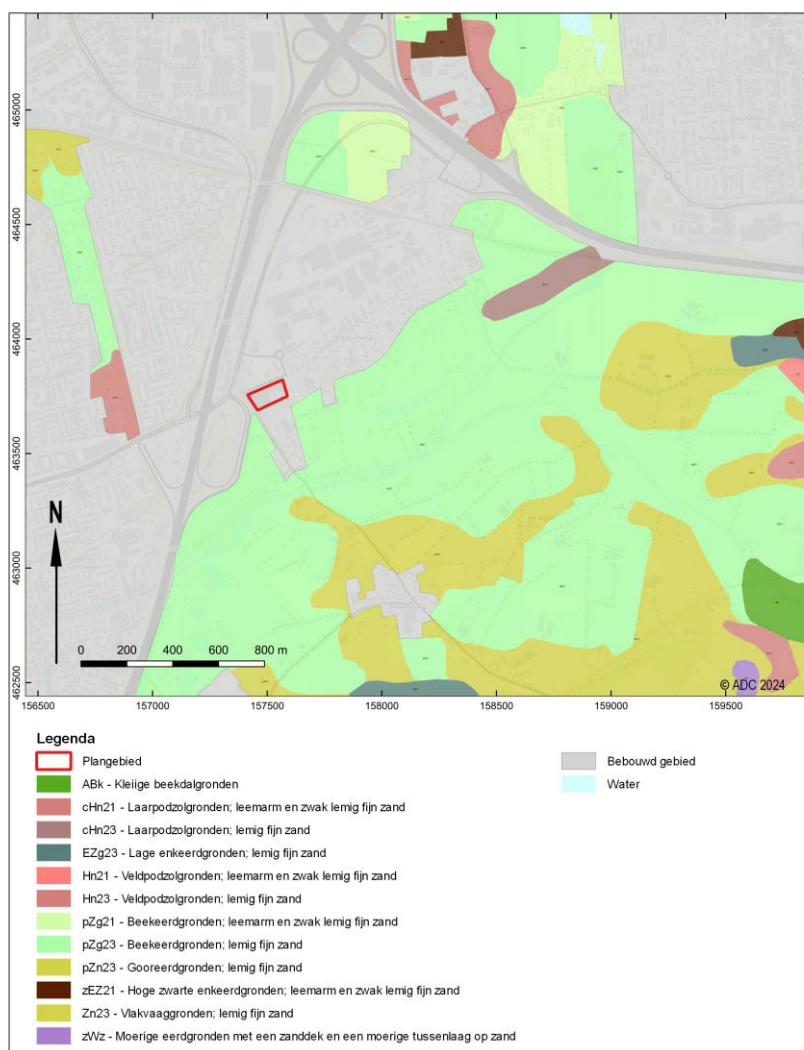
⁷ www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens; B32B0377

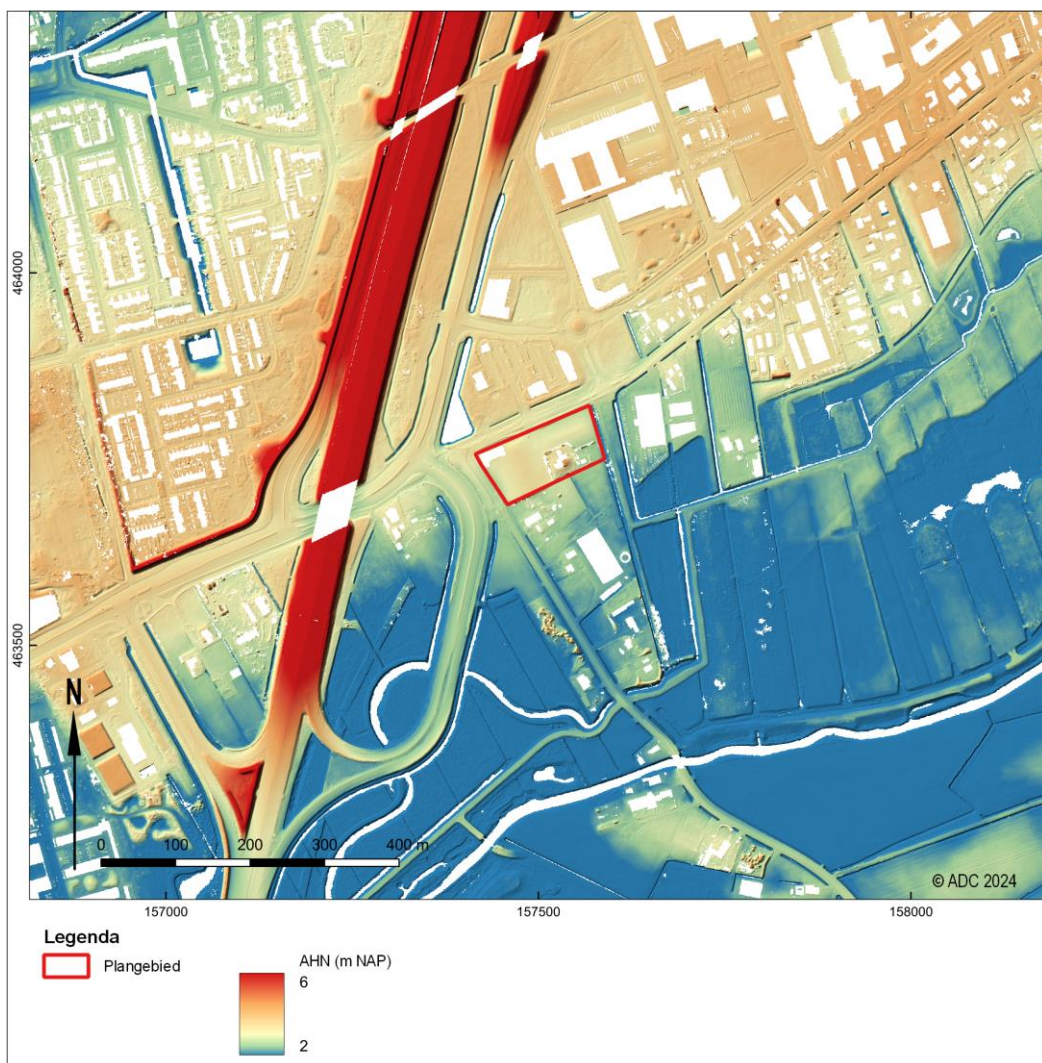
Afb. 7. Het plangebied op de geologische kaart 2021 (DINOloket.nl)

Afb. 8. De geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (Alterra 2008)

Afb. 9. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)

Afb. 10. Het plangebied op de kaart van het actueel hoogtebestand Nederland (AHN4)

Geologie en geomorfologie

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het Midden-Nederlandse zandgebied. Tijdens de voorlaatste ijstijd (Saalien), ruim 150.000 jaar geleden, reikte het landijs Nederland. Gedurende deze periode stuwde en persten de gletsjers het aanwezige zand en grind voor hen uit. Dit zijn afzettingen die al vóór de landijsbedding in Nederland aanwezig waren. Op deze manier werden de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwe-massief gevormd. Tussen de stuwwallen vormden zich een bekken: de Gelderse Vallei.

Gedurende de laatste ijstijd, (Weichselien, 116.000 tot 11.500 jaar geleden) heeft het landijs Nederland niet bereikt. In Nederland heerste een poolwoestijn. Tijdens deze periode werd op grote schaal een pakket fijn tot matig zand afgezet, ook wel dekzand genoemd. Deze afzettingen behoren tot de Formatie van Bortel, Laagpakket van Wierden. Op sommige plekken in de Gelderse Vallei kan dit pakket een dikte bereiken tussen de 10-20 meter. Aan het oppervlak komen paraboolvormige duinen (dekzandruggen) voor die door de westelijke wind zijn gevormd gedurende deze tijd.⁸

Vanaf de Veluwe stuwwal stroomden beken door het dekzandlandschap. Daarbij werden beekdalen van hooguit enkele meters diep uitgesleten, waarin afzettingen van beekleem werden gevormd. Ten zuiden van het plangebied is een beekdal aanwezig en deze afzettingen behoren tot de Formatie van Bortel, Laagpakket van Singraven.

Vanaf het Holoceen (11.500 jaar geleden tot heden) steeg de temperatuur en daarmee het grondwater. Veenvorming ontstond hierdoor in de laag gelegen gebieden. De hogere delen van het landschap raakten juist begroeid met bossen.⁹

Bodem

Op de bodemkaart van Nederland 1:50.000 (afb. 8) ligt het plangebied in een zone die niet gekarteerd is vanwege de ligging in de bebouwde kom. De omringende eenheid zijn beekbedgronden van leemarm en zwak lemig fijn zand (pZg23). Gezien de ligging van het plangebied ter plaatse van een hoger gelegen deel van het landschap is deze eenheid waarschijnlijk niet representatief voor het plangebied. De grondwatertrap bedraagt in het westen van het plangebied Vbo en in het oosten IIIa. Dit betekent dat het grondwater zich bij een gemiddelde hoge grondwaterstand (GHG) op circa 30 cm -mv bevindt in het westen en in het oosten op circa 15 cm -mv en bij een gemiddelde lage grondwaterstand (GLG) op een diepte van circa 180 cm -mv in het westen en op circa 100 cm -mv.¹⁰

⁸ Berendsen *et al.* 2019; Stouthamer, Cohen en Hoek 2015; Boer, Bekius en Schenk 2009.

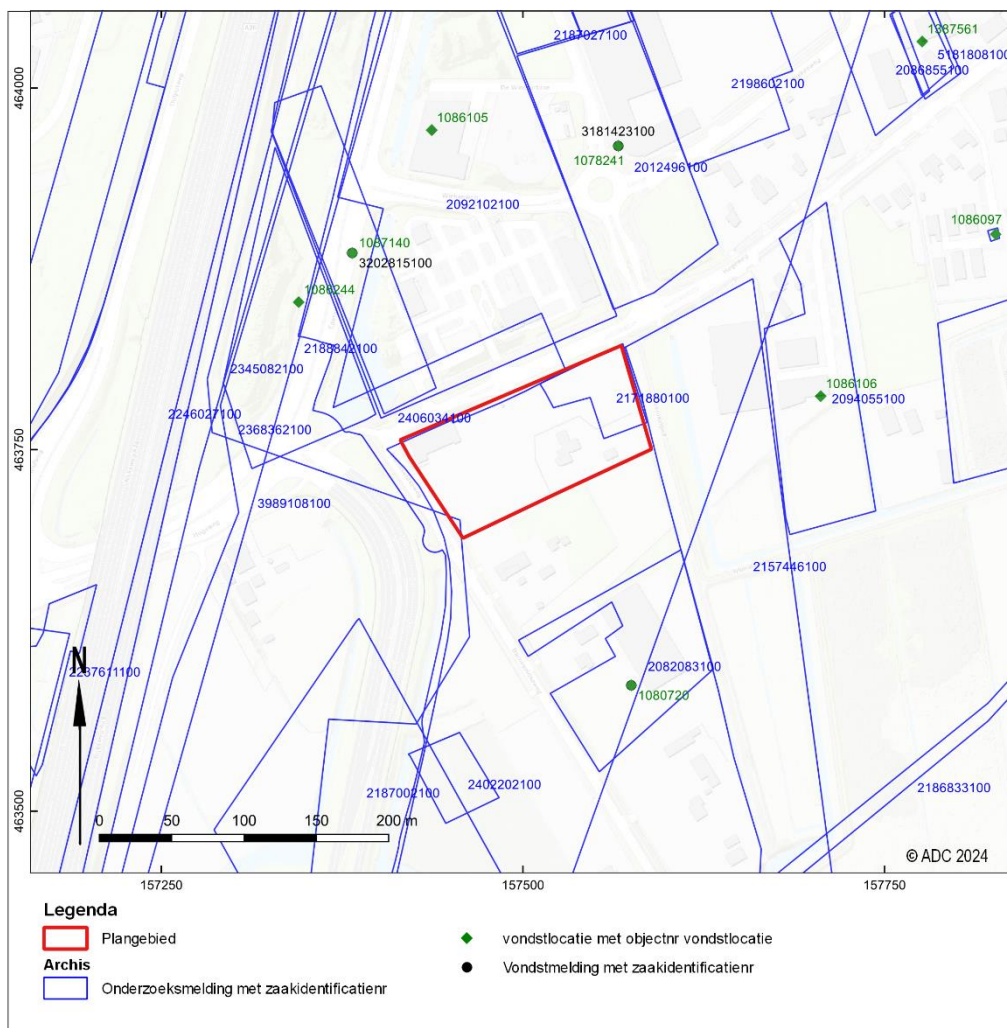
⁹ Scholte Lubberink *et al.* 2015.

¹⁰ dinoloket.nl/ondergrondmodellen/kaart

2.3.3 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) staan in het onderzoeksgebied geen terreinen geregistreerd van zeer hoge archeologische waarde (afb. 11.).

Afb. 11. Het plangebied op de AMK met onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit Archis3.1 (RCE 2024).

In het Archeologisch Informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Archis3.1, staan binnen het onderzoeksgebied een vondstlocatie en enkele archeologische onderzoeken geregistreerd (tabel 4 en tabel 5).

Tabel 4. Archeologische vondstlocaties in het onderzoeksgebied

Archis 3.1 zaakidentificatie	Archis 3.1 vondstlocatie	Omschrijving	Datering ¹¹
3199188100	1080720	Fragmenten pijpenaarde, gedraaid	NT
2094055100	1086106	Keramiek, metaal, organisch, steen, glas en vuursteen	LM-NT
3181423100	1078241	Keramiek	LM-NT
2092102100	1086105	keramiek, bot, metaal, organisch, (kalk)steen, hout en vuursteen	PALEO-NT
3202815100	1087140	Keramiek en steen	PALEO-NT
2188842100	1086244	Keramiek en organisch	LM-NT

¹¹ Voor een verklaring van de afkortingen, zie tabel 1.

Tabel 5. Archeologische onderzoeken uitgevoerd in het onderzoeksgebied

Archis 3 zaakidentificatie	Soort onderzoek	Resultaat	Advies
2171880100 2066686100 2188842100 2012496100 2092102100 2157446100 2082083100 2094055100 2198602100 2187027100 2175111100	Proefsleuven- en definitief onderzoek	Verschillende tabaksschuren, tabaksbedden, waterputten en sloten aangetroffen. Onder de bouwvoor, max 15 cm akkerlaag waaronder het (jonge) dekzand is afgetopt.	Resten van de oude tabakscultuur is nog goed aanwezig in de ondergrond rond Amersfoort. ¹²
2406034100	Bureauonderzoek	Staat niet op Archis 3	
2402202100	Bureauonderzoek	Staat niet op Archis 3	
2406034100	Bureauonderzoek	Staat niet op Archis 3	
2157446100 2012496100 2092102100	Proefsleuven- onderzoek	Verschillende sporen zijn gevonden in het plangebied, deelgebied Zuid-West, die dateren uit het Midden- tot Late-IJzertijd. Duidelijke aanwijzingen van een erf ontbreken. Ook zijn er aanwijzingen voor een off-site element waar rekening moet worden gehouden met een grafveld. De sporen zijn deels verstoord door laatmiddeleeuwse kwelkuilen en laatmiddeleeuwse karrensporen. De sporen zijn vanaf het aangelegde vlak ongeveer op 50 cm -mv 1,82 m + NAP, gevonden. In de lage delen is restveen waargenomen. Ook zijn enkele sporen met lemig zand en verspoelde zandlagen aangetroffen wat een restant kan zijn van verspoelde dekzandlagen onder invloed van hoogwater die nu Barneveldsebeek en de Hoevelakensbeek heten. ¹³	

Op basis van de onderzoeken die in en rondom het plangebied zijn uitgevoerd blijkt dat er verschillende archeologische resten zijn aangetroffen die dateren vanaf het Laat-Paleolithicum tot en met de IJzertijd, met uitzondering van de Bronstijd. Ter plaatse van Deelgebied Zuid-West heeft een proefsleuven en deels vlakdekkend gravend onderzoek plaatsgevonden. De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet gepubliceerd. Uit de resultaten kan wel worden geconcludeerd dat het gebied zich ter plaatse in een depressie (inham) situeert in de grote dekzandrug. De archeologische laag kan in de top van het dekzand worden aangetroffen, direct onder de bouwvoor. Binnen het oostelijk deel van het plangebied zijn een aantal proefsleuven aangelegd, in deze sleuven lijken geen sporen aanwezig te zijn¹⁴

Ook zijn er diverse archeologische resten aangetroffen die dateren vanaf de Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd. De archeologische laag en sporen bevinden zich direct onder de bouwvoor op de locaties waar de bodem niet al te diep verstoord is.¹⁵ Direct ten westen van het plangebied zijn mogelijke graven aangetroffen gedurende het archeologisch onderzoek. Hier moet rekening worden gehouden met een mogelijke grafveld.¹⁶

¹² Hulst *et al.* 2011.

¹³ Hulst & T. d.'Hollosy in prep.

¹⁴ Hulst & T. d.'Hollosy in prep.

¹⁵ Hulst *et al.* 2011.

¹⁶ Mededeling S.Beumer (gemeente Amersfoort).

2.3.4 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Tabel 6. Overzicht van de historische situatie

Bron	Jaartal	Historische situatie
Kadastrale minuut ¹⁷	1811-1832	Het plangebied is voor een groot deel in gebruik als bouwland. Haaks aan de Hogeweg is een huis en schuur gerealiseerd.
Bonnekaart ¹⁸	1855	Idem
Bonnekaart	1875	Het plangebied blijft ongewijzigd, maar diverse percelen rondom het plangebied krijgt een andere agrarische functie.
Bonnekaart	1909	Het groene lijn element is mogelijk hakhout of een haag.
Topografische kaart ¹⁹	1975	De bebouwing in het plangebied is gesloopt en de huidige gebouwen (Hogeweg 227 & 227A) zijn gerealiseerd in het plangebied.
Topografische kaart	2011	Ten westen van het plangebied is de afslag A28 Amersfoort gerealiseerd.

Bewoningsgeschiedenis

De oudste vondsten uit het dekzandgebied in deze regio dateren uit het einde van de laatste ijstijd, ongeveer 15.000 jaar geleden (Oude Steentijd). Het gaat om vuursteen werktuigen van rendierjagers. In de omgeving zijn verschillende tijdelijke kampementen gevonden. Artefacten uit de Bronstijd zijn schaars in het gebied. Opvallend is dat er veel boerderijen zijn opgegraven die dateren uit de IJzertijd. De bewoningsporen zijn voornamelijk op de dekzandruggen gevonden of op de overgang van de dekzandrug naar dekzandvlakte.

Sporen en vondsten uit de Romeinse Tijd en de Vroege Middeleeuwen zijn nauwelijks gevonden. Waarschijnlijk was het landschap te nat gedurende deze periodes.²⁰ In de 11^e eeuw is men begonnen met het ontginnen van de Gelderse Vallei. Waarbij het land in cultuur werd gebracht met strook- en blokverkavelingen. In een latere fase, vanaf de 12^e eeuw, werden de lage en natte delen ontgonnen.

Het plangebied ligt ten zuiden van de Hogeweg. De naam Hogeweg verwijst naar de relatief hoge ligging op de flank van een hoge dekzandrug.²¹ De vroegste vermelding van de Hogeweg dateert uit het laatste kwart van de 14^e eeuw, maar de weg is vermoedelijk ouder. De Hogeweg is een verbindingroute tussen Amersfoort en Hoevelaken. Uit het minuutplan van de gemeente Amersfoort (1811-1832) blijkt dat in het plangebied een woning met schuur aanwezig was. Hoogstwaarschijnlijk was het een tabaksschuur.

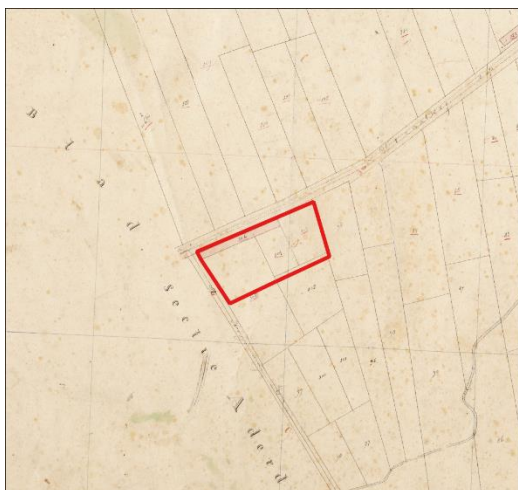
¹⁷ Beeldbank.cultureelerfgoed.nl

¹⁸ Bureau Militaire Verkenningen 1855, 1875 en 1909.

¹⁹ Topotijdreis.nl

²⁰ Scholte Lubberink *et al.*, 2015.

²¹ Blijdenstijn 2015.

12.a Het plangebied op de kadastrale kaart

12.b Het plangebied op de bonnekaart uit 1855

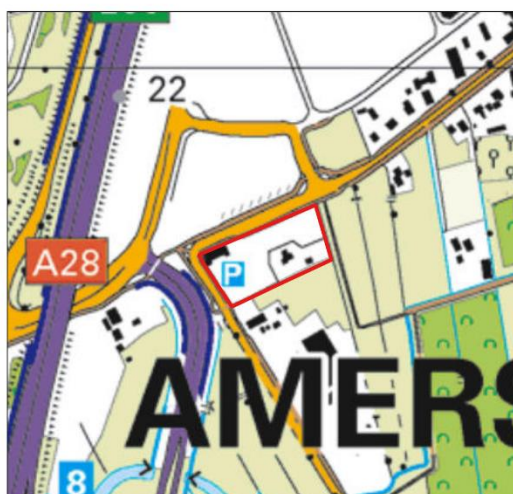
12.c Het plangebied op de bonnekaart uit 1876

12.d Het plangebied op de bonnekaart uit 1909

12.e Het plangebied op de topografische kaart uit 1975

12.f Het plangebied op de topografische kaart uit 2011

Afb. 12. Het plangebied op de kadastrale kaart, Bonnekarte en topografische kaart uit verschillende periodes. (beeldbank.cultureelerfgoed.nl; Bureau militaire verkenningen; topotijdreis.nl)

De schuur ligt met de lange zijde aan de Hogeweg (zie afb. 13). Langs de Hogeweg zijn meerdere tabaksschuren gebouwd. De tabaksschuur in het plangebied had de naam 'De Tweede Steeg' (zie afb. 12.b en 12.c). Waarschijnlijk werd in een deel van het plangebied tabak geteeld. Om betere condities te creëren voor de tabakslanden werden de tabakslanden omgrensd met hagen van elzen- wilgenhout. Maar dit kan niet met zekerheid worden aangenomen omdat de tabaksteelt in de 18^e eeuw haar hoogtepunt bereikte en daarna langzaam afnam en eindigde in de 20^e eeuw. Waarschijnlijk zijn de groene lijnelementen hagen die noord-zuid zijn georiënteerd in het plangebied (zie afb. 12.d).²²

De woning en tabaksschuur zijn gedurende de 20^e eeuw gesloopt. Op de kaart uit 1975 zijn de twee gebouwen Hogeweg 227 & 227A gerealiseerd (zie afb. 12.e). Aan het begin van de 21^e eeuw werd de afslag A28 Amersfoort, direct ten westen van het plangebied gerealiseerd (zie afb. 12.f).

Afb. 13. Tabaksplantage langs de Hogeweg bij Amersfoort van Paul van Liender (1759)

²² Hulst et al. 2011.

2.4 Gespecificeerde verwachting en conclusie

De eerste, voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvraag *“Zijn in het plangebied archeologische waarden aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?”* kan als volgt worden beantwoord:

Het plangebied ligt op de flank van een dekzandrug. Ten zuiden van het plangebied ligt een dalvormige laagte. Dekzandruggen zijn gebieden die hoger liggen in het landschap en de voornaamste reden waarom dekzandruggen aantrekkelijk waren voor bewoning was de lagere grondwaterstand (geen veenvorming), en de betere geschiktheid voor landbouw. Op grond van eerder onderzoek blijkt dat in de omgeving van het plangebied verschillende archeologische resten zijn aangetroffen die dateren vanaf het Laat-Paleolithicum tot de IJzertijd, met uitzondering van de Bronstijd. Direct ten westen van het plangebied, in de oksel van de oprit A28, zijn mogelijke graven aangetroffen. Waardoor er rekening moet worden gehouden met een mogelijke grafveld in het plangebied.

Eventuele resten uit het Laat Paleolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen zullen bestaan uit (tijdelijke) bewoningresten, graven, vuursteen artefacten, waterputten, greppels en spit- of haksporen. Organische artefacten zoals hout, leer, textiel en organische resten zoals bot, botanische resten zal waarschijnlijk door chemische processen slecht geconserveerd zijn. In tegenstelling tot anorganische artefacten, waaronder aardewerk, glas, metaal en steen, die redelijk tot goed bewaard kunnen zijn gebleven.

Op basis van beschikbare kaartmateriaal blijkt dat het plangebied gedurende de Nieuwe tijd als bouwgrond en woning met tabaksschuur heeft gediend. Op grond van eerder onderzoek blijkt dat er verschillende erven met esdekken zijn aangetroffen rondom het plangebied die dateren uit de Middeleeuwen en erven met tabaksschuren die dateren vanaf de 17^e tot de 20^e eeuw. Daarom worden in het plangebied resten van de op de kadastrale minuut afgebeelde tabaksschuur met een waarschijnlijke oorsprong in de 17^e eeuw, alsmede resten van landbewerking, verwacht. De aanwezigheid van oudere resten (huisplaatsen uit de Late Middeleeuwen), kan niet worden uitgesloten. In het plangebied dient wel rekening te worden gehouden met verstoring door de inrichting van het plangebied. De omvang hiervan is niet bekend.

De beantwoording van de tweede onderzoeksvraag *“Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?”* is als volgt:

Om de kans op de aanwezigheid van archeologische resten te bepalen is vooral het verwerven van inzicht in de bodemopbouw en de mate van intactheid daarvan van belang. Geadviseerd wordt daarom een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek uit te voeren (zie hoofdstuk 3).

3 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek. Het doel van dit onderzoek is de bodemopbouw en de aard, omvang en diepte van eventuele verstoringen in kaart te brengen. Aan de hand van de gegevens van het veldonderzoek kan de gespecificeerde verwachting worden aangevuld. De werkzaamheden dienen voorafgaand aan het veldwerk te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA).

Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

- Alterra**, 2008: *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Alterra**, 2014: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000; Landsdekkend digitaal bestand*.
- Bakker, H. de, J. Schelling, D.J. Brus & C. van Wallenburg**, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland : de hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., E. Stouthamer, K.M. Cohen & W.Z. Hoek**, 2019: *Landschap in delen. De fysisch-geografische regio's*. Utrecht.
- Blijdenstijn, R.**, 2015: *Tastbare Tijd 2.0, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Amsterdam.
- Bosch, J.H.A.**, 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Boer, G.H. de, D. Bekius & J.A. Schenk**, 2009: *Gemeente Amersfoort en Leusden. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart (m.u.v. de historische stadskern)*, Weesp (RAAP-Rapport 1875). Centraal college van deskundigen, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*, Amsterdam.
- Hollosy, T. d'**, 2019: *Actualisatie 2019 Archeologische Beleidskaart Gemeente Amersfoort (CAR-rapport 86)*, Amersfoort.
- Hulst, R.A., G. Boekennoogen, M.H.A. Dijk van, T. d'Hollosy & M.L. Verhamme**, 2011: *Amersfoort onder ons tabaksplantages langs de Hogeweg*. Amersfoort.
- Hulst R.A., T. d'Hollosy**, in prep., *Amersfoort Onder Ons. Prehistorie in Wieken Vinkenhoef Deelgebied Zuid-West*, Amersfoort.
- Kadaster**, 1832: *Kadastrale kaart 1811-1832 minuutplan Amersfoort, Utrecht, Sectie A, blad 01 (MIN06006A01)*.
- Normalisatie-Instituut, Nederlands**, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*. Delft.
- Scholte Lubberink, H.B.G., L.J. Keunen, N.W. Willemse**, 2015: *'Op het kruispunt van de vier windstreken. Synthese oogst voor Malta onderzoek de Gelderse Vallei'*, Nederlandse Archeologische Rapporten 48, Amersfoort.
- SIKB**, 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)*. Gouda.
- Stouthamer, E., K.M. Cohen & W.Z. Hoek**, 2015: *De vorming van het land. Geologie en geomorfologie*. Utrecht.
- TNO**, 2013: *Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond, versie 2013*.

Geraadpleegde websites

<https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
<https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
<https://maps.bodemdata.nl>
<https://archis.cultureelerfgoed.nl/>
<https://bagviewer.kadaster.nl>
<https://easy.dans.knaw.nl>
<https://www.bodemloket.nl>
<https://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>
<https://www.kadaster.nl/>
<https://www.ruimtelijkeplannen.nl>
<https://www.topotijdreis.nl>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/>
<http://www.ikme.nl>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatie van het plangebied
- Afb. 2. Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3. Plangebied op een uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Amersfoort (naar Hollosy 2019)
- Afb. 4. De KLIC-meldingen op de topografische kaart (kadaster.nl)
- Afb. 5. Luchtfoto van het plangebied
- Afb. 6. Ontwerptekening
- Afb. 7. Het plangebied op de geologische kaart 2021 (DINOloket.nl)
- Afb. 8. De geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (Alterra 2008)
- Afb. 9. Het plangebied op de bodemkaart van Nederland (Alterra 2014)
- Afb. 10. Het plangebied op de kaart van het actueel hoogtebestand Nederland (AHN4)
- Afb. 11. Het plangebied op de AMK met onderzoeksmeldingen en vondstlocaties uit Archis3.1 (RCE 2024).
- Afb. 12. Het plangebied op de kadastrale kaart, Bonnekaart en topografische kaart uit verschillende periodes. (beeldbank.cultureelerfgoed.nl; Bureau militaire verkenningen; topotijdreis.nl)
- Afb. 13. Tabaksplantage langs de Hogeweg bij Amersfoort van Paul van Liender (1759)
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende perioden
- Tabel 2. Aardwetenschappelijke informatie in het plangebied
- Tabel 3. Lithostratigrafische opeenvolging
- Tabel 4. Archeologische vondstlocaties in het onderzoeksgebied
- Tabel 5. Archeologische onderzoeken uitgevoerd in het onderzoeksgebied
- Tabel 6. Overzicht van de historische situatie